

РОСІЙСЬКИЙ ЦАР



КОЛИ ПОМЕР ІВАН ГРОЗНИЙ...

Коли 18 березня 1584 р. помер цар Російської держави Іван IV (Грозний), на престол вступив його син Федір від першої дружини Анастасії Романівни. Але так як він був недоумкуватим, то для управління державою згідно з передсмертним розпорядженням Івана IV було створено своєрідну регентську раду з 5 чоловік, в яку входив і шурина царя Борис Федорович Годунов і по суті зайняв перше місце в Росії після царя.

Молодший син Грозного від його сьомої дружини Марії Нагої за життя царя Федора не мав ніяких юридичних прав на престол. Але його родичі Нагі були небезпечними в політичному плані, і щоб уникнути можливих по-

з історичних матеріалів про наш край відомо про перебування в Гощі Лжедмитрія I. Читачам буде цікаво більш детально дізнатися про цю подію, про особу самозванця, його долю. Використовуючи різні друковані джерела, ми й підготували таку публікацію.

літичних інтриг, царевича Дмитрія та його рідню — Нагих — боярська влада відправляє в Углич. Тут Дмитрій загинув 15 травня 1591 р. Поширилась чутка, ніби його вбили агенти Годунова. Комісія з Москви підтвердила інше — бунт царевича, який хворів на епілепсію, під час випадку зарізався ножем. Але в народі міцно трималася думка про навмисне вбивство Дмитрія.

Та ось на початку 1598 р. помирає цар Федір. Династія Рюриковичів припинилась. Дворянське угруповання на чолі з патріархом Іовом попросило бути царицею дружину Федора Ірину. Але та відмовилась.

Претендентом на московський престол ставав, природно, Годунов. На Земському соборі в 1598 році його й було обрано

царем.

На початку XVII століття в Росії, а також в придворних колах можновладців Європи почали ширитись, випереджуючи одна одну, чутки про чудодійне врятування від смерті й захоплючі пригоди останнього сина Івана Грозного Дмитрія, що об'явився у Польщі. Цю новину підхопили перші німецькі газети і з купецькими караванами, подорожніми та по дипломатичній пошті рознесли по всьому світу. Це було дещо потім. А починалося так.

ПОЯВА САМОЗВАНЦЯ

... Був холодний осінній день. Бредучи лісовими зарослями, російсько-польський кордон біля Новгорода-Сіверського переходять згодні лі три московських ченці. Потім вони дещо осмілилися і в зустрічних до-

питувались дороги до Києва, повідомляючи усім цікавим, що хочуть поклонитися святому угодникам печерським.

Лише три тижні ченці (як стало потім відомо, вони втекли з Чудова монастиря в Московському Кремлі) пробули в Печерському монастирі. Один з них — а це був Григорій Отреп'єв — проявив особливу активність. Він спілкувався з киянами, обійшов київські монастирі, підступився до самого ігумена Єлисея Плетенецького, ввійшов у довіру до нього, виявив перед ним неабиякі знання та здібності. І ось одного разу Григорій ризикнув «розкритися» перед ігуменом, що є сином Івана Грозного. То була його перша спроба за кордоном держави Годунова назватись царевичем Дмитрієм. Ось так і з'явився Лжедмитрій I, Самозванець.

Григорій Отреп'єв розраховував на протекцію Плетенецького, меценатом якого був сам воєвода київський, найбіль-

ший і наймогутніший український магнат Костянтин Острозький.

В РЕЗИДЕНЦІ ОСТРОЗЬКИХ

В резиденцію Острозького, у місто Острог, у 1602 р. з рекомендацією архієпископа і відправляються троє ченців. Самозванець ішов сюди, сподіваючись на покровительство могутнього магната.

Але не так сталося, як гадалося. Саме в цей час Острозький перебував у напружених стосунках з Годуновим. І хоч він гостинно прийняв московських утікачів, залишивши на все літо в Острозі, але не поспішав підтримувати Григорія як претендента на царський престол. Навіть послав у Москву вивідців про все дізнатися і привезти достеменну інформацію. Восени князь відправляє Григорія та його двох друзів у свій Дерманський монастир. Самозванець не витримав довгого сидіння у Дермані і ще раз нагадав Острозькому про себе. Та гайдуки вєводи виста-

вили його за ворота замку.

Перебування в Острозі та Дермані не було даремне для Григорія. Самозванець збагатився тут знаннями, досягненнями європейської культури, розширив свій кругозір, що згодом стало йому у пригоді.

ПЕРЕБУВАННЯ ЛЖЕДИМТРИЯ І В ГОЩІ

Залишивши Дермані і двох своїх супутників, Лжедмитрій прибуває в Гощу, пристає до соцініан (аріан). Гоща тоді була одним з центрів протестантської течії — соцініанства, яке вимагало перебування християнського віровчення. Тут же, в маєтку Гавриїла Гойського, покровителя місцевих соцініан, працювала їх школа.

Гойський, побачивши, що Григорій грамотна, освічена людина, прийняв його на службу. Самозванець, як свідчать історики, і тут проявив свою активність, вмів спілкуватися з людьми, знаходив з ними спільну мову. Чим він коня

ВЧИВСЯ У ГОЩІ

кретно займався? Є різні думки вчених. Одні стверджують, що навчав дітей Гойського, інші — що навчався чи викладав у школі. А в одному з підручників історії СРСР за редакцією академіка Б. Грекова та інших сказано, що Григорій Отреп'єв у школі в містечку Гоща навчався володіти «конем і мечем». А може бути й таке, що він одночасно і вчився у школі (треба ж було опанувати основи соціанства), і вчив її учнів тому, чим збагатився в Острозі та Дермані, і вчив уму-розуму юних Гойських.

Відомо ще такий факт. Коли в червні 1604 р. тривала полеміка при дворі польського короля про допомогу Самозванцю, К. Острозький посліає до Сигізмунда III двох довірених осіб, однією з яких був Г. Гойський. Саме Гойський, як свідок, мав передати королю усну інформацію про Самозванця. На той час це могла бути інформація з боку Острозьких лише

негативного плану.

В Гощу, щоб більше дізнатися про перебування Самозванця тут. У 1845 р. приїжджав відомий історик Микола Костомаров.

Самозванець близько зійшовся в Гощі з Матвієм Твердохлібом, який добре знав російську мову і міг значно поповнити знання Григорія. Вважають, що Матвій був не хто інший, як російський ченець-утікач Артемій.

Дещо пізніше, як Лжедмитрій I став царем, Матвій Твердохліб очолив делегацію соціанів, що їздила в Москву. Через 25 років Твердохлібу було доручено написати книгу про цю подорож. Ця книга під назвою «Московський подорожній» була такі написана, але доля її невідома.

ЛЖЕДИМТРИЮ ВІРИЛИ І ДОПОМАГАЛИ

Але повернемося до Лжедмитрія I. Він продовжував мріяти про престол. шукав точку опори, звідки б міг відштовхнутись, щоб дати

хід здійсненню своїх авантюрих планів. Саме тому, в березні—квітні 1603 року, Григорій Отреп'єв полишив Гощу і подався до Вишневеця (нині Кременець). Князі Вишневецькі були родичами Івану Грозному, отже, і його сину Дмитрію. І на цей час вони ворогували з Борисом Годуновим. Ось чому такою доречною була поява у них Самозванця.

Ми не будемо деталізувати подальші події, відомі з історії, бо це не входить у плани нашої публікації. Але коротко нагадаємо, чим це закінчилося.

Адам Вишневецький і його брат Костянтин активно включились у справу Самозванця. В Москві на той час уже ширяться чутки про царевича Дмитрія. Лжедмитрій знайомиться з розореним сандомирським воеводою і львівським старостою Юрієм Мнішеком, який вирішив використати «врятованого царевича» у своїх корисливих цілях. З ці-

єю метою погодився віддати за нього заміж доньку-красуню Марину. Всіляко підтримували авантюриста Лжедмитрія I Сигізмунд III і частина польської знаті. Самозванець потай перейшов у католицизм.

ПРО ЩО МРІЯЛОСЬ — ТЕ ЗБУЛОСЯ

А далі, як кажуть, пішло-поїхало. Користуючись підтримкою, Лжедмитрій зібрав 20-тисячне військо, в якому, за свідченням істориків, налічувалось до 12 тисяч козаків. Попереду був похід на Москву. Самозванець швидко, без особливого опору дійшов до столиці і в червні 1605 року при підтримці бояр зайняв царський престол. Але був він на ньому недовго — лише 11 місяців. Його внутрішня і зовнішня політика викликала невдоволення різних верств населення. І в Москві 17 травня 1606 р. вибухнуло народне повстання, під час якого Лжедмитрія I було вбито. Царем став



князь В. І. Шуйський. Ось так і закінчилась кар'єра політичного авантюриста-самозванця, ставленника шляхетської Польщі і Ватикану, які хотіли загарбати російські землі і покатоличити народні маси, ченця-утікача Григорія Отреп'єва, чий шлях до царського престолу проліг і через нашу Гощу.

Публікацію підготував
Ростислав
ЖУРОМСЬКИЙ.
На знімку: портрет Лжедмитрія I.